

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI NO: 35

2.ULUSLARARASI
BİR BİLİM KATEGORİSİ OLARAK "KADIN"
EDEBİYAT, DİL VE KÜLTÜR ÇALIŞMALARINDA
KADIN SEMPOZYUMU

BİLDİRİ KİTABI
CİLT II

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ
ATATÜRK KONGRE MERKEZİ (27-28-29 NİSAN 2009)

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM FAKÜLTESİ

II ULUSLARARASI BİR BİLİM
KATEGORİSİ OLARAK "KADIN":
EDEBİYAT, DİL VE KÜLTÜR ÇALIŞMALARINDA KADIN SEMPOZYUMU

BİLDİRİ KİTABI
CİLT II

Yayına Hazırlayanlar:
Yrd.Doç.Dr.Özlem AKKAYNAK
Yrd.Doç.Dr.İrade ABBASOVA

AYDIN
2010

II. ULUSLARARASI BİR BİLİM KATEGORİSİ OLARAK "KADIN": EDEBİYAT, DİL VE KÜLTÜR
ÇALIŞMALARINDA KADIN SEMPOZYUMU

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ

ONURSAL BAŞKAN

- Prof. Dr. Şükrü BOYLU

BAŞKAN

- Prof. Dr. Adil TÜRKOĞLU

ORGANİZASYON KOMİTESİ BAŞKANLARI

- Yrd. Doç. Dr. Özlem AKKAYNAK
- Yrd. Doç. Dr. İrade ABBASOVA

SEMPOZYUM SEKRETERİ VE İLETİŞİM

- Yrd. Doç. Dr. Özlem AKKAYNAK
- Yrd. Doç. Dr. İrade ABBASOVA
- Servet OKUR

BİLİM KURULU ALFABETİK SIRAYA GÖRE

- Prof. Dr. Abdullah YAYLALI Adnan Menderes Üniversitesi
- Prof. Dr. Adnan İNCE Doğu Akdeniz Üniversitesi
- Prof. Dr. Ahmet YÜRÜR
- Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĞAN Muğla Üniversitesi
- Prof. Ali SEVGİ Başkent Üniversitesi
- Prof. Dr. Aliye Mavili AKTAŞ Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Asuman AĞAÇSAPAĞ Anadolu Üniversitesi
- Prof. Dr. Asuman Seda SARACALOĞLU Adnan Menderes Üniversitesi
- Prof. Bedri KARAYAĞMURLAR Dokuz Eylül Üniversitesi
- Prof. Cemal YURGA İnönü Üniversitesi
- Prof. Dr. Duran NEMUTLU Adnan Menderes Üniversitesi
- Prof. Dr. Emine YENİTERZİ Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Fatih TEPEBAŞILI Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Fatma ÖZTÜRK Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Feride AKSU Ege Üniversitesi
- Prof. Dr. Fevzi GÜNÜÇ Selçuk Üniversitesi

II. ULUSLARARASI BİR BİLİM KATEGORİSİ OLARAK "KADIN": EDEBİYAT, DİL VE KÜLTÜR
ÇALIŞMALARINDA KADIN SEMPOZYUMU

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ

- Prof. Dr. Galip BALDIRAN Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Gönül AYAN Selçuk Üniversitesi
- Prof. Gören BULUT Yaşar Üniversitesi
- Prof. Dr. Gülnaz ABDULLAZADE Azerbaycan Bakü Müzik Akademisi
- Prof. Dr. Gülsen DEMİR Adnan Menderes Üniversitesi
- Prof. Dr. Halil YOLERİ Dokuz Eylül Üniversitesi
- Prof. Hasan PEKMEZCİ Hacettepe Üniversitesi
- Prof. Dr. Hayati AKYOL Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Kadriye ÖZTÜRK Anadolu Üniversitesi
- Prof. Dr. Lale ANDIÇ Dokuz Eylül Üniversitesi
- Prof. Mahmut SARI Dokuz Eylül Üniversitesi
- Prof. Memduh ÖZDEMİR
- Prof. Dr. Muammer TUNA Muğla Üniversitesi
- Prof. Mümtaz SAĞLAM Dokuz Eylül Üniversitesi
- Prof. Dr. Mustafa ÇAKIR Anadolu Üniversitesi
- Prof. Dr. Mustafa ÖZCAN Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Nergiz ŞAKIRZADE SARI Dokuz Eylül Üniversitesi
- Prof. Nevhiz ERCAN Gazi Üniversitesi
- Prof. Nezihe ŞENTÜRK Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Selçuk ÜNLÜ Selçuk Üniversitesi
- Prof. Selmin TUFAN Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Serap YAYLALI Adnan Menderes Üniversitesi
- Prof. Şeyda ÇILDEN Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Tahsin HANCIOĞLU Pamukkale Üniversitesi
- Prof. Dr. Yakup KARASOY Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Yüksel KOCADORU Anadolu Üniversitesi
- Prof. Yusuf AKBULUT Selçuk Üniversitesi
- Doç. Dr. Efe AKBULUT Pamukkale Üniversitesi
- Doç. Enver TUFAN Gazi Üniversitesi
- Doç. Dr. Hasan ÇAKIR Selçuk Üniversitesi
- Doç. Dr. Hüseyin ELMAS Selçuk Üniversitesi
- Doç. Dr. Mehmet BAŞBUĞ Selçuk Üniversitesi
- Doç. Dr. Melek Gökay YILMAZ Selçuk Üniversitesi
- Doç. Dr. Nalan YİĞİT Selçuk Üniversitesi

H. ULUSLARARASI BİR BİLİM KATEGORİSİ OLARAK "KADIN": EDEBİYAT, DİL VE KÜLTÜR
ÇALIŞMALARINDA KADIN SEMPOZYUMU

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ

- Doç. Dr. Nilgün TOKER KILINÇ Ege Üniversitesi
- Doç. Dr. Ruhi SARP KAYA Adnan Menderes Üniversitesi
- Doç. Dr. Turan SAĞER İnönü Üniversitesi
- Doç. Dr. Uğur ALPAGUT İzzet Baysal Üniversitesi
- Yrd. Doç. Adnan YALIM İnönü Üniversitesi
- Yrd. Doç. Dr. A.Gülbün ONUR Selçuk Üniversitesi
- Yrd. Doç. Dr. Nuri KARASAKALOĞLU Adnan Menderes Üniversitesi
- Yrd. Doç. Dr. Özlem AKKAYNAK Adnan Menderes Üniversitesi
- Yrd. Doç. Sermin BİLEN Dokuz Eylül Üniversitesi
- Yrd. Doç. Dr. Şahin BARANOĞLU Adnan Menderes Üniversitesi
- Yrd. Doç. Dr. Yasemin AY Adnan Menderes Üniversitesi

KURUL ÜYELERİ

- Yrd. Doç. Dr. Hakan ÇÖREKÇİOĞLU Adnan Menderes Üniversitesi
- Yrd. Doç. Dr. Ruken AKAR VURAL Adnan Menderes Üniversitesi
- Yrd. Doç. Sinan ŞENÇİÇEK Adnan Menderes Üniversitesi
- Yrd. Doç. Dr. Şerife AK Adnan Menderes Üniversitesi
- Yrd. Doç. Şükrü KARA Adnan Menderes Üniversitesi
- Öğrt. Gör. Dr. Gülcan ÇAKIR DAMAĞLU Anadolu Üniversitesi
- Öğrt. Gör. Abdullah KIVRAK Adnan Menderes Üniversitesi
- Öğrt. Gör. Elçin ÜNAL Adnan Menderes Üniversitesi
- Öğrt. Gör. Vasfi ÇİLİNGİR Adnan Menderes Üniversitesi
- Arş. Gör. Lütfi BUDAK Adnan Menderes Üniversitesi

YAZIŞMA ADRESİ: Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim

Dalı

Telefon : +90 256 218 20 00 (1541-1580)/ Faks : +90 256 214 10 61/
womenaydin2009@adu.edu.tr

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Yayıncıların izni olmadan kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.
Kitaptaki yazılardan kendi yazarları sorumludur.

II. ULUSLARARASI BİR BİLİM KATEGORİSİ OLARAK “KADIN”: EDEBİYAT, DİL VE KÜLTÜR
ÇALIŞMALARINDA KADIN SEMPOZYUMU

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ

İÇİNDEKİLER

CİLT II

Rakibe KÜLÇÜR Doktora Öğrencisi, Çevre ve İş Sağlığı Güvenliği Danışmanı ÇEVRESEL ADALETSİZLİK? TÜRKİYE VE İNGİLTERE’DEKİ ÇEVRE ÖRGÜTLERİNİN CİNSİYET FAKTÖRÜ AÇISINDAN SORGULANMASI	311
Araş. Gör. Esin KUMLU SARKAÇ MİSALİ KADIN PORTELERİ: KLİŞELERİN KISKACINDA YAŞAMLAR	316
Arş.Gör. Emrah LEHİMLER- Arş.Gör. Ş.Özer AKÇAY POPÜLER MÜZİKTE KADININ META OLARAK KULLANIMI	321
Arş. Gör. Birsen LİMON PLASTİK SANATLARDA AVANGART BİR SÖYLEM: FEMİNİST SANAT	327
Prof. Dr. Duran NEMUTLU KADIN VE AŞK	332
Yrd.Doç. Berna KAYA OKAN AVRUPA RESİM SANATINDA ÇIPLAKLIK VE KADIN İMGESİ	339
Dr. Metin OKTAY TÜRK ROMANININ İKİ ÖNEMLİ KADIN TİPİ “SENİHA” İLE “RABİA”NIN MODERNLEŞMEYİ ALGILAYIŞ BİÇİMLERİ	346
Prof. Dr. Mustafa ÖZCAN - Yrd. Doç. Dr. Gülbün ONUR ADALET HANIM’IN HAREM YAŞAMINA İLİŞKİN GÖZLEMLERİ	352
Yrd. Doç. Dr. Özlem ÖZEN IF WE ARE WOMEN OYUNUNDA AYRILMA-BİREYSELLEŞME SÜRECİ	358
Dr. Uğur ÖZCAN XIX. YÜZYILDAN BUGÜNE KARADAĞ KADINININ TOPLUMDAKİ YERİ VE DEĞİŞİM SÜRECİ	366
Öğr. Gör. Ayşen ÖZÇİMEN KADININ SIFATLARI	372
Doç. Dr. Canan PARLA SON SELÇUKLU PRENSESLERİNDEN HÜDAVEND HATUN’UN KENDİSİ İÇİN YAPTIRDIĞI TÜRBEİNİN SANATSAL ÖZELLİKLERİ	379
Doç. Dr. Valide PAŞAYEVA AZERBAYCAN HALI VE TEKSTİLLERİNDE KADIN TASVİRİ	387
Doç. Dr. Aslı SARAÇOĞLU PANDORA ÖRNEĞİ İŞİĞİNDA ANTİK DÖNEM KADININA MİTOLOJİK BİR BAKIŞ	397
Dr. Ceren SAYGI - Yrd. Doç. Dr. Sermin BİLEN KÜLTÜR-SANAT ÇALIŞMALARI İÇİNDE MÜZİK ETKİNLİKLERİNDE KADIN: İZMİR ÖRNEĞİ	404
Yrd. Doç. Dr. Esin SAYIN KADIN VE MEDENİ HUKUKTAKİ DÜZENLEMELER	413
Sema ZAFER SÜMER TEK TANRILI DİNLERDE VE MİTOSLARDA ORTAK BİR PAYDA: “ÖTEKİ” KADIN	420

II. ULUSLARARASI BİR BİLİM KATEGORİSİ OLARAK "KADIN": EDEBİYAT, DİL VE KÜLTÜR
ÇALIŞMALARINDA KADIN SEMPOZYUMU

İÇİNDEKİLER

CİLT II

Doç. Dr. Dolunay ŞENOL - Öğrt. Gör.. Dr. Sıtkı YILDIZ GELENEKSEL TOPLUMDAN MODERN TOPLUMA GEÇİŞTE KADIN SORUNLARI VE KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET -KIRIKKALE ÖRNEĞİ-	427
Doç. Zeliha AKÇAOĞLU TETİK BİR KADIN SANATÇI ŞÜKRİYE DİKMEN	434
İlknur TUNÇDEMİR TANZİMAT'TAN CUMHURİYETİN İLK YILLARINA KADAR DARÜLBEDAYİ DE OPERETLER VE TÜRK KADIN SANATÇILARIN SAHNELERDEKİ YERİ	438
Öğr. Gör. Zahide ŞAHİN SARIZ (KAYSERİ) DÜZ DOKUMALARINDA KADIN	448
Öğr. Gör. Dr. Merba TAT - Öğr.Gör. Huriye TOKER TELEVİZYON KADIN PROGRAMLARINDA CİNSİYETÇİ SÖYLEM VE BEDEN DİLİ	456
Yrd. Doç. Dr. Özlem TÜTÜNCÜLER ANADOLU'NUN İLK YERLEŞİMCİLERİNDEN İLK DEVLETİ'NE KADININ TOPLUMSAL STATÜSÜ	464
Arş. Gör. Süleyman UZKUÇ POPÜLER KADIN ROMANCILARIMIZDAN MEBRURE SAMİ KORAY	470
Yrd. Doç. Dr. Osman UYANIK ŞEYİT HANUM ALİŞEVA VE ŞİİRLERİNDE KADIN	476
Öğr. Gör. Elçin ÜNAL GÜNÜMÜZ BASKI RESİM SANATINDA ÖNCÜ BİR KADIN SANATÇI: KIKI SMİTH	483
Öğr. Gör. Dr. Mehmet ÜNLÜSOY MELTEM ARIKAN'IN YAPITLARINDA KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİNİN YANSITILMASI VE TABULARIN YIKILMASI	489
Yrd. Doç. Dr. N. Özlem ÜNVERDİ - Yrd. Doç. Dr. N. Aydın ÜNVERDİ MÜHENDİSLİK ÖĞRETİMİNDE KIZ VE ERKEK ÖĞRENCİLERİN PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRMALI OLARAK ANALİZİ	496
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÜRETEN ANTİK GREK DÜNYASININ PHİLANTHROPOS (İNSAN SEVER) KADINLARI	500
Uzm.Birsen YANILMAZ - Uzm.Dr.Bariş KILIÇCIOĞLU -Uzm. Gülhan ALTUN - Mustafa KAYA İZMİR İLİ SAĞLIK ÇALIŞANLARININ; AİLE İÇİ ŞİDDETE MARUZİYETLERİ, BİLGİ DÜZEYLERİ VE MESLEKİ TUTUMLARININ BELİRLENMESİ	506
Yrd. Doç. Dr. Elif YILDIZ - Doç. Dr. Bilgehan GÜLTEKİN KADIN SORUNLARINA DUYARLILIĞIN ARTTIRILMASINDA İNTERNET KULLANIMI; KADINLARLA İLGİLİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ WEB SİTELERİNİN ANALİZİ	516
Öğr. Gör. İlham YILMAZ, Araş. Gör. Evrim MAYATÜRK, Araş. Gör. Günce DEMİR FARKLI ULUSLARDA KADINLARIN KONUMLARI VE KIRGIZİSTAN ÖRNEĞİ	524
Öğr. Gör. İlham YILMAZ, Araş. Gör. Evrim MAYATÜRK, Araş. Gör. Günce DEMİR ANAERKİL TOPLUMLAR VE ANATANRIÇA TAPIMI	530
Yrd. Doç. Dr. Mehmet YILDIZ SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN TALTİF ETTİĞİ , YABANCI KADIN SANATÇILAR	536

II. ULUSLARARASI BİR BİLİM KATEGORİSİ OLARAK "KADIN": EDEBİYAT, DİL VE KÜLTÜR
ÇALIŞMALARINDA KADIN SEMPOZYUMU

İÇİNDEKİLER

CİLT II

Doç. Dr. Nalan YİĞİT OPERADA KADIN SESİNİN TEMSİLCİLERİ	544
Yrd.Doç.Dr. Bekir ZENGİN KADIN EDEBİYATINDA OTOBİYOGRAFİDEN KURMACAYA ÜSLUP ARAYIŞLARI: ÖZNEMLİĞİN SERÜVENİ (BİR ÖRNEK: MELTEM ARIKAN)	549
Yrd. Doç. Dr. Dilek ZERENLER MARGARET ATWOOD'UN PENELOPE'Sİ HOMEROS'UN ODYSSEUS'UNA KARŞI	560
Yrd. Doç. Dr. Simge ZEYNELOĞLU, Öğr. Gör. Dr. Duygu VEFİKULUÇAY Yılmaz, Yrd. Doç. Dr. Sezer KISA 15- 49 YAŞ ARASI EVLİ KADINLARININ TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	567

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÜRETEN

Adnan Menderes Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi

Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı

ANTİK GREK DÜNYASININ PHİLANTHROPOS (İNSAN SEVER) KADINLARI

ÖZET

Günümüzde farklı alanlarda yapılan çalışmalar sayesinde kadın konusu bilimsel açıdan hak ettiği ilgiyi görmeye başlamıştır. Bu sayede sosyal ve insani bilimler alanında kadının günümüz toplumundaki yeri ve yaşantısı farklı yönleriyle ortaya konulmaktadır. Özellikle kadının Eski Çağ toplumlarındaki statüsü konusunda her geçen gün ortaya çıkan yeni bir belge, uygarlıkların ve insanlığın kökenine ışık tutması açısından da ayrı bir önem kazanmaktadır.

Demokratik alanda pek çok yenilikte öncü rol oynayan Antik Yunan kültürü, ne yazık ki kadınları bir takım sınırlandırmaların ve kalıpların dışına çıkarmayı başaramamıştır. Bununla birlikte uzun ve görkemli Antik çağ tarihi boyunca bu kalıpları zorlayan ve erkek egemen bir dünyada kendine yer edinmeyi başarabilen Philanthropos (insan sever) kadınların varlığı bilinmektedir.

Yapacağımız sunumda, çalışma konumuzu oluşturan ve patriarkal sisteme meydan okuyarak iz bırakan Philanthropos (insan sever) kadınlar, mevcut kaynaklardan yararlanılarak, kronolojik bir anlatımla tanıtılmaya, Antik Yunan kültürünün Hümanist kadınlarının mücadelesi ve toplum içindeki yeri verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Philanthropos, insan sever, kadın.

PHILANTHROPOS WOMEN OF THE ANCIENT GREEK WORLD

ABSTRACT

Today, owing to the studies carried out in different areas, the matter of women has been a common issue that it deserves. As a result, in social sciences and anthropology the status and the life of the women in our society today is described in different ways. Especially, the evidence enlightening the status of the women in ancient societies that has been found out day by day is very important as it sheds light on the roots of humankind.

Unfortunately, in democratic areas, the ancient Greek culture which has an important role to lead new reforms failed to take the women out of its limits and moulds. Nevertheless, during the long and splendid ancient era, the existence of Philanthropos women forcing these moulds and enabling to gain the status in male sovereignty is known.

In this presentation, Philanthropos women who left trace by challenging to patriarchal system that we studied on will be introduced in a chronological order and the status and the struggle of the humanist women in ancient Greek culture will be presented.

Keywords: Philanthropos, philanthropic, woman.

Philanthropos ve antik Grek kadını; ezelden beri var olmayan ve belki de ebediyete kadar sürmeyecek iki kavram. Nereden geldiler, nereye gidiyorlar? Hangi dilsel ve zihinsel ihtiyaçların ürünü olarak belirdiler ve yine hangi ihtiyaçların doğrultusunda değiştiler, değişiyorlar; zenginleştiler ve zenginleşiyorlar? Bu ihtiyaçların arkasında hangi somut ve maddi unsurlar yer alıyor?

Bu sorular bizimkinde değil de başka bir uygarlıkta, antik Grek uygarlığında soruldu, cevap arandı ve incelemeler yapıldı. Hal böyle olunca biz bu çalışmamızda söz konusu kavramları tarihin bir kesitinde, o andaki halleriyle değerlendiren vereceğimiz philanthropos Grek kadınlarıyla da kavram tarihçiliğinin yanı sıra zihniyet ve duygu tarihçiliğinin de ilginç bir örneğini sunacağız.¹

Burada sorunun sınırlarını açık bir şekilde belirleyelim. Bir kelimenin tarihini yapmak, hiçbir zaman yararsız bir çaba değildir. Yolculuk, kısa veya uzun, tekdüze veya çeşitli olsun, her zaman öğreticidir. Nitekim anlamları sözlükler tarafından az veya çok kabaca tanımlanmış olan bu terim, bize kat ettiği tüm tarihle dolu olarak gelmektedirler.

Demek ki, antik Grek uygarlığındaki **philanthropos** (insan sever) kelimesinin tarihini yapmak, gerçekte antik Grek zihniyetinin Ege Göçleri'nden Hellenistik Dönem sonuna kadar maruz kaldığı ve gerçekleştirdiği tarihsel süreçlerin evrelerini yeniden kurmak olacaktır. En azından şunu bir kez daha gösterecektir: Demokratik alanda pek çok yenilikte öncü rol oynayan antik Grek kültürü, erkek egemen dünyada kendine yer edinmeyi başaran Philanthropos kadınlar dışında ne yazık ki kadınları bir takım sınırlandırmaların ve kalıpların dışına çıkarmayı başaramamıştır.

Aşağıda ifade edeceğimiz Philanthropos kelimesinin evrimi ve antik Grek kadını ile olan ilişkisinin anlaşılabilmesi adına önce kelimeyi etimolojik açıdan incelemek yararlı olacaktır. "**Philanthropos**" (φιλανθρωπος) kelimesi Grekçe'de '*seviyorum, peşinden koşuyorum, arıyorum*' gibi anlamları olan '*phileo*' (φιλεω) eylemi ile yine Grekçe'de '*insan*' anlamına gelen '*anthropos*' (ανθρωπος) kelimesinden gelmektedir. Böylece '*philanthropos*', '*insan sever*' anlamında antikçağda insanlara iyilik eden, insanları seven yani insanca davranan kişiler için kullanılan bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır.²

Bu kelime Grekçe'dir ve büyük olasılıkla batı dillerine de yakın tarihlerde girmiştir. Daha açık anlatmak gerekirse, Batı uygarlığının ilkçağdaki en önemli kaynaklarından biri olan antik Yunan uygarlığı bu yoldan da Batı'yı etkilemiştir. Dolayısıyla günümüzde '*philanthropia*' kelimesi nezaket ve incelik ifade eden insani duygu ve davranış şekliyle insanlığın yüksek bir değerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Gerçekte ise bu kelime; insanın inanç derecesini veya Tanrı(ça)'nın insana bahsettiği lütfkârlığı ifade etmek için kullanılmış ve bu anlamı paganist dönemde kullanıldığı gibi Hristiyanlığın kabul edildiği dönemde de antikçağın sonuna kadar devam etmiştir. Oysa ileride göreceğimiz üzere, Finley '*The Ancient Economy*' adlı eserinde şöyle yazmıştır: "*...Antik Çağ'da kelimenin gelişimi durmuş ve daha sonraki dönemlerde kelime sadece parasal anlamda insancılığı ifade etmeye başlamış, ihtiyaç sahiplerine ve fakir insanlara yardım edenleri ve bunların hayır derecesini belirten bir terim haline gelmiştir.*"³

Bununla birlikte dilimize yakın tarihlerde girmiş kelimenin tarihini yapma konusunda çok kötü donanımlı olduğumuzu da ifade etmek isterim. Eğer biriniz bu kelimeyi ilk kullanan ya da hiç değilse ilk kez basılı hale getiren kişinin kim olduğunu soracak olursanız açık konuşmak gerekirse bilmiyorum. Doğrusu çalışmamız açısından o kadar da önemli değil. Antik Yunan halkı, insani duygu

¹ 20.yüzyılın en etkin tarihçilerinden biri sayılan Lucien Febvre (1878-1956) 1995 yılında, dilimize çevrilen *Uygarlık, Kapitalizm ve Kapitalistler* adlı eserinde yer alan makalelerinde kavram tarihçiliğinin ilginç bir örneğini sunmaktadır. Bkz. Febvre, Lucien, *Combats pour l'histoire* = Uygarlık, Kapitalizm ve Kapitalistler, çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi, 1995.

² Bkz. Sinanoğlu, Suat, *Yunanca-Türkçe Sözlük: Kelimelerin Etymonu Esas Tutularak Tertiplenen*, Ankara, TTK, 1953, s.26 ve 286: φιλ-ανθρωπος, αν (φιλ-ε-ω + ο ανθρωπος, αν) = insan dostu, insan sever; iyi, iyi niyetli (= Fransızca - philanthrope; İngilizce- philanthropic; Almanca - philanthropisch).

³ Bkz. Finley, M.I., *The Ancient Economy* = Antik Çağ Ekonomisi, çev.: Hatice Palaz Erdemir, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007, s.31.

ve davranış şeklinin ilk uygulayıcıları olmuşlardır. Uygulamanın yalnız biçimi değil, kelimenin kendisi de onlarıdır. Grekçe’de philanthropos; “insan sever” demektir.

Ne var ki, ‘Doğu despotizmi’ne karşı demokrasiyi icat eden antik Yunan uygarlığı, zaman dilimlerinin farklılığı bir yana bırakılırsa, şimdi kadınları ikinci sınıf vatandaş olarak düşünen birçok uygarlıkla neredeyse tamamen aynıydı. Yani antik Yunanlıların demokrasiyi icat ederken bir takım sınırlandırmalar içinde icat ettikleri görülmektedir. Söz konusu bu sınırlandırmaların başında ise Yunan toplumunda kadına dayatılan kötü yaşam koşulu gelmektedir. Çünkü Yunan erkeklerinin iyi eş konusundaki düşünceleri; yün eğirme, dokuma ve terzilikte becerikli olacak, hizmetkârlara kendilerine uygun işleri vermeyi bilecek, kocasının parası ve mülkü konusunda tutumlu davranacak, çocuk doğuracak ve evi akıllıca ve erdemle yönetecek işler için yaratılmış bir nesne konumunda olmasıydı. Sonuç olarak demokratik alanda pek çok yenilikte öncü rol oynayan antik Yunan uygarlığı, ne yazık ki kadınları bir takım sınırlandırmaların ve kalıpların dışına çıkarmayı başaramamıştır. Ama yine de uzun ve görkemli eski çağ tarihi boyunca bu kalıpları zorlayan ve erkek egemen bir dünyada kendine yer edinmeyi başarabilen Philanthropos kadınların varlığı da bilinmektedir. Konuyu kronolojik bir sunumla ele almadan önce burada bir paragraf ile kısaca eski Yunan toplumunda kadının yeri konusuna değinmenin yararlı olacağı inancındayım.

İlkel Yunan toplumunda kadına büyük saygı gösteriliyordu. Erkek kendini avcılığa-verirken kadın yalnız çocukları yetiştirmekle kalmıyor, ailenin değerli yedekliklerine de göz kulak oluyordu. Doğal yaşamla sıkı ilişki halinde olduğundan, doğadan koparılan ilk sınırları elinde tutan kadın; yaşamak için oymağın saygı göstermek zorunda olduğu tabuları da saptıyordu. Kadın, çiftler arası eşitliğe ve hatta üstünlüğe sahipti. Örneğin bu birlikteliklerde kendisine bir çocuk verecek erkeği seçen kadındı. Kısacası ailenin başı anaydı –*mater familias*- ve akrabalık kadının soyuna göre hesaplanıyordu. En büyük tanrılar, doğurganlığı yöneten kadın tanrılarıdır.

Fakat bir an geldi ki, kadın cinsi en ağır yenilgisine uğradı. Anaerik çağlarda ailede egemen durumdayken, eski Yunanistan döneminin kadını, fazlasıyla aşağılandığı bir duruma düştü. Söz konusu yenilgi uzmanlar tarafından büyük olasılıkla metallerin keşfine ve savaşın çok kazançlı bir iş alanı olarak gelişme göstermesine bağlanmaktadır. Gerçekten Dorlar hem Egelilerin barışçı uygarlığının kalıntıları hem de kadının üstünlüğünü yıkmıştır. Çünkü savaş beyi erkek, kadının kendisine verdiği, babaları olduğundan emin olacağı çocuklara zenginlikler aktarabilmeyi istemiştir. Dolayısıyla tek eşli evlilik, yasal kadını bir dölleme aygıtı, öbürlerini bir tat ya da haz aracı haline getirmiştir. Atina’lı ünlü politikacı Demosthenes’e (İ.Ö. 384 – 322) mal edilen bir söylev şunu belirtir: “Zevk için fahişelerimiz, iyi bakılmamız için nikâhsız karılarımız, bize meşru çocuklar vermeleri için de eşlerimiz vardır”. Özet olarak efsanelerin Andromakhe’leri,⁴ Alkestis’leri⁵ yukarıda kısaca sözü edilen kadının durumundaki devrim sonucunda gerçekliğin Aspasia’ları⁶ ya da bellisiz kadınları; erkeğin basit zevk köleleri ya da üreme aracı haline gelmişlerdir.

⁴ Thebai şehrinin kralı Eetion’un kızı, Hektor’un karısı ve Priamos’un gelini olan Andromakhe, doğduğu şehre Yunanlıların yaptığı bir akında, Akhilleus tarafından topluca öldürülen yedi kardeşini ve babasını yitirmiştir. Andromakhe’nin Hektor’dan tek bir oğlu vardı: Astyanaks. Kocasının ölümünden ve Troia’nın yıkılmasından sonra Andromakhe savaş ganimeti olarak Akhilleus’un oğlu Neoptolemos’a düştü. O, Andromakhe’yi kralı olduğu Epeiros’a götürdü. Orada, Andromakhe ona üç oğul verdi. Ve bu mitolojik öykü Euripides’in (İ.Ö. 480–406) ‘Andromakhe’ adlı oyununa konu olmuştur.

⁵ Bkz.; Sina, Aysen, “Alkestis ve Deli Dumrul”, *A.Ü.DTCE Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXIII, 36, ss.225–235, 2004. Sina çalışmasında İ.Ö.5.yüzyıl Atinalı yazar Euripides’in ‘Alkestis’ adlı tragedyası ile İ.S. 14 yüzyılda yazıya geçirilmiş Eski Türk Destanı Dede Korkut’un ‘Deli Dumrul’u arasındaki benzerlik ve farklılıklardan söz etmektedir. Bilindiği gibi her ikisinde de ‘can yerine can verme’ teması işlenmektedir. Konusunu mitolojiden alan ve soylu bir ailenin başına gelen bu olay örgüsünde Alkestis’in eşi Admetos ve çocukları adına yaptığı fedakârlıktan söz edilmektedir.

⁶ Aspasia (İ.Ö. 460- 401) eski çağ düşünce tarihinde iz bırakan kadınlardan biridir. Miletos’lu Aksiokhos’un kızı olan Aspasia, iyi bir eğitim almış ve 20 yaşında Atina’ya gelmiştir. Nasıl ve hangi nedenlerle Atina’ya geldiği bilinmemekle birlikte, Atinalı filozoflar özellikle Sokrates üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Aspasia, Atina demokrasisi üzerinde büyük etkisi olan devlet adamı Perikles’in ikinci eşidir. Perikles, kendi koyduğu ve

Dahası kadın doğasına yönelik bu bozuluşun çok daha ağır bir toplumsal sonucu oldu. Yani antik toplumda kadının durumu kölelik kadar ciddi bir yara haline geldi. Daha açık anlatmak gerekirse, eski Yunan toplumunda demokrasiden yoksun tek insani varlık olan kölenin yanında hemen hemen onun kadar hor görülen kadın da yerini aldı. Bu toplum, köleler konusunda olduğu gibi kadınlar konusunda da ırksal olmamakla birlikte, ırkçılığın bozucu etkileri kadar yıkıcı bir başka ciddi etki olan 'ayrımcılık'tan zarar görmüştür. Demek ki, özellikle arkaik ve klasik dönemlerde ancak *kyros*'un⁷ himayesinde yaşayan Grek ev kadını *oikos*'un⁸ sürekliliğini sağladığı ölçüde kendine yer edinin devletin yönetimine de dolaylı olarak katılmış olacaktı. Aynı şekilde evin dışındaki toplumsal yaşama da ancak dini festivaller, doğum, ölüm gibi olaylarla katılmıştı. Ancak Doğu ve Batı kültürlerinin kaynaştığı Hellenistik dönemle birlikte kadınların yaşamında büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Başka bir deyişle, bu devirde, *polis*'in (kent devleti) varlığının temeli olan *autarkeia* (ekonomik bağımsızlık), yerini ekonomik dalgalanmaların yol açtığı kargaşaya, göçlere, gelişen ticarete ve sonu gelmeyen savaşlara bırakır. Ortaya çıkan bu yeni görünüm yaşamın tüm alanlarına, erkeklerin politik ilişkilerine ve kadınların da aile ve toplumdaki konumuna yansır. Örneğin, bu devirde özgürlüğü artan kadınlar erkeklerin hamiliklerinden kurtularak, eğitim görmeye başlamışlar ve toplumsal hayat içinde artık yönetici, sanatçı, filozof, doktor, hatta bilim insanı olarak yer almışlardır.⁹ Fakat Hellenistik Dönem'de kadın gücünü etkileyici biçimde temsil eden grup, erkek egemen -*patriarkal sistem*- bir dünyada kendine yer edinmeyi başarabilen ve çalışmamızın da konusunu oluşturan Philanthropos kadınlar olmuştur.

İşte biz de bu noktadan hareketle daha önce belirtilen amaç doğrultusunda bu patriarkal sisteme meydan okuyarak iz bırakan Philanthropos kadınları mevcut kaynaklardan yararlanarak, kronolojik bir anlatımla tanıtmaya, Antik Yunan kültürünün Hümanist kadınlarının mücadelesini ve toplum içindeki yerini göstermeye çalıştık. Doğrusu aşağıda sözünü edeceğimiz üzere eski Yunan tarihi birçok Philanthropik kadınların adlarıyla doludur.

Philanthropos Grek kadını ile ilgili ilk örneği İ.Ö. IX. ya da VIII. yüzyılda yaşamış ve Yunan halkının İncilleri olarak kabul edilen *Iliada* ve *Odyseia* adlı iki destanın yaratıcısı Homeros'ta görmekteyiz. Daha açık anlatmak gerekirse, gerçekten canlı ve renkli betimlemelerin yer aldığı Odyseia destanında çalışmamıza örneklik edecek, ince gözlem ürünü olduğu açıkça anlaşılan ayrıntılı Philanthropik betimlemeler bulunmaktadır (Hom. Od. VI.186-215, 245, 255; VII.50-55, 140-166vd.).¹⁰ İyi bilinen bu şiiri bir kez daha anlatmanın yararı yoktur. Çünkü söz konusu destanda

titizlikle uyulmasını istediği 'yabancılarla evlenme' yasağını, yine kendisi bozar. Bir yabancıyla, Miletoslu Aspasia ile evlenir. Bkz. Tulay, Ahmet Semih, *Miletoslu Aspasia*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2008.

⁷ Kyros (ο, κυριος, ου) = Grekçe'de mülkiyete karşılık gelen, "kyriotés" kelimesi "kyrios" kelimesinden türetilmiştir. "Kyrios" ise efendi, hâkim, ev sahibi gibi hâkimiyet ifade eden anlamlara gelir. Atina'da kadınlar hayatları boyunca 'Kyrios' denilen bir erkeğin velayeti altındaydı. Bu hamiler ilkin baba, erkek kardeş, koca sonra da yetişkin oğul oluyordu.

⁸ Oikos (ο, οίχος, ου) = Bu sözcük Grekçe'de ev, ev ile ilgili şeyler: mal, mülk-servet; aile, soy anlamına gelir.

⁹ Bkz. Akalın, Ayşe Gül, "Eskiçağda Grek Kadınının Toplumsal Yaşantısı", *A.Ü.DTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXI, 33, ss.17-42, 2003: "Hellenistik dönemle birlikte kadınların kendi yeteneklerini sergileme ve geliştirme fırsatı doğduğu izlenmektedir. Atina'da bile erkek çocukları yanında kız çocuklarının da eğitim gördüğü okullar açılmış ve bu dönemde birçok kız okuma yazma öğrenmiştir. Güzel sanatlar alanında da kadın müzisyenler ve şarkıcılar vardır. Ayrıca Plinius'un anlatımında geçtiği şekliyle Laia adında Kyzikos'lu bir kadının ise portre ressamı olduğunu öğreniyoruz. Bunların yanında Hellenistik dönemde edebiyatla uğraşan, özellikle şair kadınlar biliniyor. Örneğin Kenkyra'lı Agallis adında bir filolog kadın var ki bu kadın tıpkı Aleksandriyalı Hestias gibi bir Homeros araştırmacısıymış. Hellenistik dönemde sanatla uğraşmanın yanı sıra kadınların bilimsel alanda da faal oldukları ilgi çekicidir. Örneğin belgelerde Diophila adında bir astronom kadından bahsediliyor. Ayrıca ebeliğin yanında doktorluğun da kadınlar için bir meslek haline geldiği anlaşılıyor. Bunlardan Tlos'lu Antiokhis için bir teşekkür yazıtı bunu içermekte ve kadının adına bir de heykel dikilmiş. Ayrıca birçok filozof ve felsefe okulu üyesi kadın ismi biliniyor. Bunlardan Platon ekolünden Mantineialı Lastheneia, Kyrene'li Arete, yine Kyniklerden Hipparrkhia, Megara'lı Nikarete kayıtlarda geçmektedir." (Akalın, 2003, ss.37-38.).

¹⁰ Hom.Od. (=Homeros, Odyseia): Kullanılan metin ve çeviri: Odyseia, Eski Yunanca aslından çevirenler A. Erhat - A. Kadir, İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2007.

yabancı ve bilinmeyen bir kişi olarak Odysseus, Phaiaklar kralı Alkinoos'un hem kızı Nausikaa hem de karısı Arete tarafından son derece insan sever ve konuk severce bir kabul görmüştür.

Dolayısıyla bu örnekten zorunlu olarak şöyle bir sonuç çıkarılmaktadır: Antik Yunan Uygarlığı'nın arkaik devrinde Phaiaklar ülkesinin her iki soylu ve altın kalpli kadını -*Nausikaa* ve *Arete*- Philanthropos Grek kadınlarının ilk klasik örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Demek ki, ana baba sevgisi, evlat sevgisi, eş sevgisi gibi insan sevgisi de Odysseia'da Homeros ruhunun belli bir davranışı olarak anılan bu manevi evrimin başlangıç noktası olmuştur.

Söz konusu Arkaik devirde ortaya çıkan bu ilk örnekler dışında Klasik devir içinde de Grek kadınlarının philanthropos özelliklerini görmek için elimizde yeterli örnekler bulunmaktadır. Eski Yunan tarihi boyunca iz bırakmış olun bu örnek kadınlar, antik demokrasiyi getiren toplum ve anayasa gelişiminin en iyi biçimde izlendiği Atina'nın soylu kadınlarıdır. Kimi soylu bir erkeğin eşi, kimi soylu bir erkeğin annesi olan bu kadınların ortak noktaları insan sever olmalarıdır. Bu dönemden birkaç örnek seçerek bu örnekler üzerinde philanthropos değer yargısının varlığını göstermek ve çağımızın kadınları için pay çıkarmak adına şu soylu kadınların isimlerini kronolojik bir sırayla verebiliriz. İlk örneğimiz Marathon Savaşı (İ.Ö. 490) kahramanı Miltiades'in oğlu yetenekli komutan ve devlet adamı Kimon'un eşi Isodike'dir. İkinci örneğimiz, Atina'da demokrasi rejiminin artık iyice yerleştiği ve Hellen kültürünün bir 'Altın Çağ' yaşadığı dönemde demokratik partinin lideri durumunda olan Perikles'in (İ.Ö. 460-429) annesi Agariste'dir. Üçüncü ve son philanthropos kadın örneğimiz de Pers Savaşları (İ.Ö. 492-449) sonunda Kıbrıs'taki Salamis yakınlarında yapılan deniz muharebesinde Persler'in yenilmesi üzerine kendi adıyla anılan Kallias Barışı'nın (İ.Ö.448) mimarı olarak bildiğimiz uzlaştırmacı Atina'lı diplomat Kallias'ın eşi Elpinike'dir.¹¹

Gerçekte eski Yunan dünyası ile ilgilenen kişiler bilmektedir ki daha philanthropik kadın örnekleri Grek kadınlarının insan severliğine tanık olan yüzyılların engin yayılışı içinde Hellenistik Dönem (İ.Ö.336-30) özel bir yere sahiptir. Nitekim Arkaik ve Klasik dönem kadınları ataerki düzeni taşıyan toplum yapısı içinde erkekler yanında evdeki yönetici ve anne işlevleriyle daha aktif bir hayat yaşamışlardır. Oysa erken devirlerdeki kaynak azlığıyla karşılaştırıldığında, Hellenistik dönemde her sınıftan kadına ilişkin birçok görsel ve yazılı malzeme sayesinde Hellenler'in sosyal ve siyasal yaşamında meydana gelen büyük değişikliklerin kadınlar üzerinde de etkili olduğu anlaşılmıştır. Özellikle İ.Ö. II. yüzyılın ikinci yarısından itibaren onur dekretlerinde erkeklerin yanında kadınlar da çeşitli özellikleriyle, yaptıkları işlere uygun kelimelerle karşımıza çıkmaktadır (Wörrle 1995: 242).¹² İşte çalışmamızın konusunu oluşturan philanthropos kelimesi de bunlardan biridir.

Doğrusu aşağıda sözünü edeceğimiz Hellenistik dönem antik Grek kadınları doğal olarak büyük bir güç kazanmış ve eşi görülmemiş yeniliklerle diğer kadınlara örnek oluşturmuşlardır. Örneğin, İ.Ö. II. yüzyıla ait bir yazıtta Akha federasyonunun Megalopolis'li generali Philopoimen'in torunu Euxenia rahibe olarak hizmet verdiği tapınağı inşa ettirmekle birlikte yabancıların ve ziyaretçilerin dinleneceği bir yapının inşa giderini de karşıladığı için övülmektedir. Aynı nedenle Pisidia Bölgesi'nde yer alan Sillionta'lı Menodora adında bir kadın da kendi cebinden 300.000 *denarii* harcayarak öksüz çocuklara yardım ettiği ve vatandaşlara ücretsiz tahıl yardımında bulunduğu için yazıtlarda övülmüştür.

Görülüyor ki, philanthropos kadınlar yükümlü olmadıkları halde, şahsi kaynaklarını kullanarak gerek kamu binalarının tamiri ve yapımı gibi giderleri karşıladıkları; gerekse kentin vatandaşları tarafından ihtiyaç duyulan tahıl ücretsiz olarak dağıttıkları için yazıtlarda övülmüşlerdir.

Bütün bunların yanı sıra philanthropos kadınlar kent esnafının kriz döneminde finanse edilmesinde de en önde gelen kişiler olmuştur. Örneğin Termessos'lu Atalanta'nın onur yazıtında

¹¹ Yunan tarihinin Klasik Çağı hakkında bkz, Mansel, 1999, ss. 253-432; İplikçioğlu, 2007, ss.27-41; Tekin, 2008, ss. 90-102.

¹² Hellenistik Dönem onur dekretlerinde yer alan kişiler diğer vatandaşlara örnek teşkil edecek türden kişilerdi. Bu yazıtlarda onurlandırılan kişinin meziyetleri ile ona verilen onur payeleri arasında bir ilişki vardır ve bu ilişki retorik ifadelerin yer aldığı bu tür yazıtlara bir model olmuştur.

“sadece kent halkına yıllık ihtiyacı olan tahılı ücretsiz dağıtıldığı değil, aynı zamanda kent esnafına kredi verildiği de ” yazılıdır.

Philanthropos kadınlar üstlendikleri bu görevleri başarıyla yerine getirdikleri için kentte büyük bir yankı uyandırmışlar ve kamuoyunu kendi taraflarına çekerek halk arasında serıpati toplamışlar ve bu nedenle de onurlandırılmışlardır. Örneğin Sardeis’li Platonianos’un eşi Artemis, şahsi kaynaklarını kentteki yapıların finanse edilmesinde kullandığı için onurlandırılmaya hak kazanmıştır. Daha açık anlatmak gerekirse, kent, Artemis’in cömert bağışlarına duyduğu minneti, “gelecek nesiller erdem aşkının karşılıksız kalmadığını görsünler ve duyulan minnettarlıktan haberdar olsunlar diye” heykelinin dikilmesi gibi verdiği ayrıcalıklı onurla gösterir.

Sonuç;

Burada bir değer yargısının zaman içinde nasıl bir değişim geçirdiği açık bir biçimde gözler önüne serilmektedir.

KAYNAKÇA

Akalın, Ayşe Gül. (2003). Eskiçağda Grek Kadınının Toplumsal Yaşantısı. *A.Ü.DTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXI, 33, ss.17-42.

Febvre, Lucien. (1995). *Combats pour l'histoire = Uygarlık, Kapitalizm ve Kapitalistler*. Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi.

Finley, M.I. (2007). *The Ancient Economy = Antik Çağ Ekonomisi*.

Çeviren: Hatice Palaz Erdemir, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat

Yayımları.

Homeros (2007). *Odysseia*. Eski Yunanca aslından çevirenler A. Erhat - A. Kadir. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

İplikçioğlu, Bülent. (2007). *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*.

İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Mansel, Arif Müfid. (1999). *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara: TTK.

Sina, Ayşen. (2004). Alkestis ve Deli Dumrul. *A.Ü.DTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXIII, 36, ss. 225-235.

Sinanoğlu, Suat. (1953). *Yunanca-Türkçe Sözlük: Kelimelerin Etymonu Esas Tutularak Tertiplenen*, Ankara, TTK.

Tekin, Oğuz. (2008). *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*. İstanbul: İletişim.

Tulay, Ahmet Semih. (2008). *Miletoslu Aspasia*, İstanbul: Remzi Kitabevi.